

SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI KANUNU

KANUN NUMARASI

: 5510

KABUL TARİHİ

: 31/5/2006

YAYIMLANDIĞI RESMÎ GAZETE

: TARİH: 16/6/2006 SAYI: 26200

YAYIMLANDIĞI DÜSTUR

: TERTİP: 5 CİLT: 45

AKADEMİK

MADDE 55

MELEK ÇÖL ÇELİK

GELİR VE AYLIKLARIN DÜZELTİLMESİ, YÜKSELTİLMESİ, ALT SINIRI, ÖDENMESİ VE YOKLAMA İŞLEMLERİ¹

MADDE 55- Bu Kanuna göre gelir veya aylık bağlanan sigortalı ile hak sahibi kişilerin durumlarının, kendilerine veya başka hak sahiplerine bağlanmış bulunan gelir veya aylık tutarının düzeltilmesini gerektirir bir şekilde değişmesi halinde gelir veya aylık tutarları, değişikliğin meydana geldiği tarihten sonraki ödeme dönemi başından başlanarak yeni duruma göre düzeltilir.

¹ *Maddenin önceki ilk şekli şöyle idi:*

“Gelir ve aylıkların düzeltilmesi, yükseltilmesi, ödenmesi ve yoklama işlemleri

Bu Kanuna göre gelir veya aylık bağlanan sigortalı ile hak sahibi kişilerin durumlarının, kendilerine veya başka hak sahiplerine bağlanmış bulunan gelir veya aylık tutarının düzeltilmesini gerektirir bir şekilde değişmesi halinde gelir veya aylık tutarları, değişikliğin meydana geldiği tarihten sonraki ödeme dönemi başından başlanarak yeni duruma göre düzeltilir.

Bu Kanuna göre bağlanan gelir ve aylıklar, her yılın Ocak ve Temmuz ödeme tarihlerinden geçerli olmak üzere, bir önceki altı aylık döneme göre Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanan en son temel yıllık tüketici fiyatları genel indeksindeki değişim oranı kadar artırılarak belirlenir.

Sigortalıya veya hak sahiplerine bağlanan gelir veya aylıklar, her ay peşin olarak ödenir. Gelir ve aylıkların ödeme dönemleri, ödeme tarihleri, ödeme şekli ve ödeme merkezleri Kurumca belirlenir.

Gelir ve aylık alma şartlarının devam edip etmediğine yönelik yoklama işlemlerine ilişkin usul ve esaslar ile bu maddenin uygulanmasına ilişkin diğer usul ve esaslar, Kurum tarafından çıkarılacak yönetmelik ile düzenlenir.”

(Değişik: 17/4/2008-5754/35 md.) Bu Kanuna göre bağlanan gelir ve aylıklar, her yılın Ocak ve Temmuz ödeme tarihlerinden geçerli olmak üzere, bir önceki altı aylık döneme göre Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanan en son temel yıllık tüketici fiyatları genel indeksindeki değişim oranı kadar artırılarak belirlenir.

(Ek: 17/4/2008-5754/35 md.) Bu Kanuna göre sigortalıya bağlanacak aylıklar ile ölen sigortalının hak sahiplerinin aylıklarının hesabına esas tutar, çalışma sürelerindeki her yıl için 82 nci maddeye göre tespit edilen prime esas günlük kazanç alt sınırları dikkate alınarak, talep veya ölüm yılına ait Ocak ayı itibarıyla 29 uncu maddenin ikinci fıkrasına göre belirlenen ortalama aylık kazancın %35'inden, sigortalının bakmakla yükümlü olduğu eşi veya çocuğu varsa %40'undan az olamaz. Hak sahibi kimselerin aylıkları; hak sahibi bir kişi ise bu fıkraya göre hesaplanan alt sınır aylığının %80'inden, hak sahibi iki kişi ise %90'undan az olamaz. Uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri gereğince bağlanan kısmı aylıklar için bu fıkra hükümleri uygulanmaz.

(Ek: 17/4/2008-5754/35 md.) 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri kapsamındaki sigortalılar için ayrı ayrı olmak üzere, malûllük sigortasından dosya bazında her yıl bağlanan aylıkların aylık başlangıç tarihinin ait olduğu yılın Ocak ayı itibarıyla yıl içine ait artışlar uygulanmaksızın hesaplanacak tutarları, yaşlılık sigortasından bir önceki yılın son ödeme ayında söz konusu sigortalılar için ayrı ayrı dosya bazında ödenen en düşük yaşlılık aylığından az olamaz.

(Ek: 17/4/2008-5754/35 md.) İş kazası veya meslek hastalığı sonucu başka birinin sürekli bakımına muhtaç duruma gelen sigortalı için bu Kanunun 19 uncu maddesine göre hesaplanacak sürekli iş göremezlik geliri, 82 nci maddeye göre tespit edilen prime esas kazanç alt sınırının aylık tutarının %85'inden az olamaz.

Sigortalıya veya hak sahiplerine bağlanan gelir veya aylıklar, her ay peşin olarak ödenir. Gelir ve aylıkların ödeme dönemleri, ödeme tarihleri, ödeme şekli ve ödeme merkezleri Kurumca belirlenir.

Gelir ve aylık alma şartlarının devam edip etmediğine yönelik yoklama işlemlerine ilişkin usûl ve esaslar ile bu maddenin uygulanmasına ilişkin diğer usûl ve esaslar, Kurum tarafından çıkarılacak yönetmelik ile düzenlenir.

İLGİLİ MEVZUAT: Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği, Gelir/Aylık Ödeme ve Yoklama İşlemleri Hakkında Tebliğ, Sosyal Güvenlik Kurumu Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 6.11.2018 tarihli ve 2018/38 sayılı Emeklilik İşlemleri Genelgesi, Sosyal Güvenlik Kurumu Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2020/22 sayılı "4/1-(c) Kapsamındaki Sigortalıların Tescil ve Hizmet, Emeklilik ve Ödeme İşlemleri" konulu Genelgesi

KAYNAKÇA

12.05.2010 tarihli ve 27579 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği.

28.9.2008 tarih ve 27011 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan Gelir/Aylık Ödeme ve Yoklama İşlemleri Hakkında Tebliği.

OECD (2023), Pensions at a Glance 2023: OECD and G20 Indicators, OECD Publishing, Paris, 678055dd-en.pdf (oecd-ilibrary.org), 15.04.2024.

Sosyal Güvenlik Kurumu, Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 6.11.2018 tarihli ve 2018/38 sayılı Emeklilik İşlemleri Genelgesi.

YILMAZ, Ataman, "Tahsis Mevzuat ve İşlemleri", Yayın No:679, 2004/Ekim, Ankara.

<https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/> ,15.04.2024.

GİRİŞ

16.6.2006 tarih ve 29200 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun (SSGSSK) yürürlüğe girmeden bazı maddelerinin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurulmuş ve Anayasa Mahkemesinin E.2006/111, K.2006/112, 15/12/2006 tarihli kararıyla bazı maddeleri iptal edilmiş ve yürürlüğünü durdurma kararı verilmiştir. Bu minvalde 17.4.2008 tarihli ve 5754 sayılı Kanun'un 35'inci maddesi ile 5510 sayılı Kanun'un 55'inci maddenin ikinci fıkrasında değişikliğe gidilmiş, gelir ve aylıkların alt sınırına ilişkin hükümler öngörülmüştür. Yine, madde metninin ilk halinde alt sınır uygulamasına ilişkin düzenleme bulunmadığından madde başlığı "Gelir ve aylıkların düzeltilmesi, yükseltilmesi, ödenmesi ve yoklama işlemleri" iken, "Gelir ve aylıkların düzeltilmesi, yükseltilmesi, alt sınırı, ödenmesi ve yoklama işlemleri" olarak değiştirilmiştir.

İncelenen 55'inci maddenin ilk hali dört fıkra olarak düzenlenmiş iken 5754 sayılı Kanun ile gelir ve aylıkların alt sınırına ilişkin üç fıkra daha ilave edil-

miştir. Birinci fıkrada gelir ve aylıkların düzeltilmesi, ikinci fıkrada gelir ve aylıkların yükseltilmesi, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında gelir ve aylıkların alt sınırına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. Altıncı fıkrada bağlanan gelir ve aylıkları ödeme yöntemi açıklanmıştır. Son olarak yedinci fıkrada yoklama işlemleri ve maddenin uygulanması ile ilgili yönetmelik düzenlenmesi öngörülmüştür.

I. Gelir ve Aylıkların Düzeltilmesi

Sigortalı ve hak sahibi kimselerin gelir ve aylık tutarları bazı durumlarda değişebilmektedir. Örneğin, ölüm geliri veya aylığı alan hak sahibi kimselerin çalışma, evlenme, ölüm veya yaşını doldurma nedeniyle gelir veya aylıklarının kesilmesi durumunda diğer hak sahiplerinin gelir veya aylık miktarlarında değişiklik olabilmektedir. Bu değişikliklerin hangi tarihten itibaren gelir ve aylıkları etkileyeceği hususu md.55'in birinci fıkrasında düzenlenmiştir.

Durum değişikliği nedeniyle gelir ve aylıklardaki düzeltme, değişikliğin meydana geldiği tarihten sonraki ödeme dönemi (md.3(18)) başından başlanarak yeni duruma göre yapılmaktadır. Söz gelimi her ayın 24'ünde sigortalı aylığının %75'i oranında (md.34(1-(a)) ölüm aylığı almakta olan hak sahibi eşe, Kasım ayının onunda çalışmaya başlaması nedeniyle aylığın %50'si oranında ödeme yapılması gerektiğinden, aylıktaki düzeltme Kasım ayının onu takip eden ödeme dönemi olan Kasım ayının 24'ü olacaktır.

Madde açık bir şekilde sigortalı ve hak sahibi kimselerin durum değişikliklerinden dolayı gelir ve aylıklarının düzeltilmesini öngörmüştür. Burada açıklanması gereken husus; aylık almaktayken yeniden çalışmaya başlaması nedeniyle malullük veya yaşlılık aylığı kesilen sigortalının, işten ayrılması üzerine yeniden aylık bağlanacağı (md. 27 ve 30) durumlarda bu hükmün uygulanma olanağının olmamasıdır. Nitekim sözü edilen maddelerde yeni aylığın başlama tarihi özel olarak belirtilmiştir.

Yine, sigortalının kontrol muayenesi sonucunda meslekte kazanma gücü kayıp oranında değişiklik olması durumunda sürekli iş göremezlik gelirinin hangi tarihten itibaren düzeltileceği hususu Kanunun 94'üncü maddesinin üçüncü fıkrasında² özel olarak düzenlenmiştir. Söz konusu hüküm, incelenen madde ile paralellik göstermekle birlikte değişikliğin meydana geldiği tarih, objektif bir ölçüt (sağlık raporu tarihi) esas alınarak belirtilmiştir.

Benzer bir husus Kanunun 37'nci maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenmiştir. Evlenmesi nedeniyle gelir veya aylığı kesilen hak sahibi kız çocuğuna evlenme ödeneği (md.37/1) verilmesi durumunda söz konusu ödeme iki yıllık süreye ilişkin olduğundan diğer hak sahiplerinin gelir veya aylıkları evlenme

² "Kurumca yaptırılan kontrol muayenesinde veya sigortalının isteği üzerine ya da işe alıştırma sonunda yapılan muayenesinde yeniden tespit edilecek malullük durumuna göre, malullük aylığı veya sürekli iş göremezlik geliri, yeni malullük durumuna esas tutulan raporun tarihini takip eden ödeme dönemi başından başlanarak artırılır, azaltılır veya kesilir."

ödeneği verilen sürenin bitimini takip eden ödeme döneminden itibaren yeniden belirlenmektedir.

Netice itibarıyla, durum değişikliği nedeniyle gelir veya aylıklardaki düzeltmeler esasen incelenen hüküm doğrultusunda değişikliğin meydana geldiği tarihten sonraki ödeme dönemidir. Yukarıda açıklandığı üzere farklı maddelerde özel olarak düzenlenen durum değişikliklerinde yine ödeme döneminden düzeltme yapılacağı belirtilmiş, ancak değişiklik tarihi spesifik olarak açıklanmıştır.

Son olarak, 5510 sayılı Kanun'un geçici 1'inci maddesinin ikinci fıkrasında³ mülga kanunlara (506 s.k, 1479 s.k, 2925 s.k, 2926 s.k.) göre bağlanan gelir ve aylıkların durum değişikliği nedeniyle artırılması, azaltılması, kesilmesi veya yeniden bağlanmasında, mülga kanun hükümleri uygulanacağı öngörülmüştür. Mülga kanunlarda gelir ve aylıkların durum değişikliği nedeniyle düzeltilmesine ilişkin usul ve esaslar ise 506 sayılı Kanun md.95 ve 1479 sayılı Kanun md. 77'de düzenlenmiştir. 5510 sayılı Kanun hükmünün 506 sayılı Kanun ile paralel düzenlendiği, 1479 sayılı Kanun düzenlemesinde ise aylık miktarlarının değişikliğin meydana geldiği ay başından başlanarak değiştirildiği anlaşılmaktadır.

II. Gelir ve Aylıkların Yükseltilmesi

Maddenin ikinci fıkrası bağlanan gelir ve aylıkların artırılmasına ilişkindir.

506 ve 1479 sayılı kanunlara⁴ göre bağlanan aylık ve gelirler her ay bir önceki aya göre TÜFE değişim oranları kadar artırılmakta iken, 2003 yılından itibaren yapılan düzenlemelerle seyyanen veya yılda iki defa olmak üzere oransal artırılmaktaydı. 5434 sayılı Kanuna göre bağlanan aylık ve gelirler ise yılda iki defa olmak üzere memur maaş katsayısına göre artırılmaktaydı. Maddenin ilk halinde bağlanan gelir ve aylıkların statü fark etmeksizin yılda iki defa olmak üzere tüketici fiyatları genel indeksindeki değişim oranı kullanılarak artırılması öngörülmüştür.

Maddenin ikinci fıkrasının iptaline ilişkin dava dilekçesinde ileri sürülen iddia; 4447 sayılı Yasa'nın 24. maddesiyle değiştirilen 5434 sayılı Yasa'nın Ek 9'uncu maddesinin birinci fıkrasının⁵ Anayasa Mahkemesi tarafından

³ "17/7/1964 tarihli ve 506 sayılı, 2/9/1971 tarihli ve 1479 sayılı, 17/10/1983 tarihli ve 2925 sayılı, bu Kanunla mülga 17/10/1983 tarihli ve 2926 sayılı kanunlara göre bağlanan veya hak kazanan; aylık, gelir ve diğer ödenekler ile 8/2/2006 tarihli ve 5454 sayılı Kanununun 1 inci maddesine göre ödenmekte olan ek ödemenin verilmesine devam edilir. Bu gelir ve aylıkların durum değişikliği nedeniyle artırılması, azaltılması, kesilmesi veya yeniden bağlanmasında, bu Kanunla yürürlükten kaldırılan ilgili kanun hükümleri uygulanır."

⁴ Gelir ve aylıkların artışı 506 sayılı Kanunun Ek 38'inci, 1479 sayılı Kanunun 36'ncı maddesinde düzenlenmiş, ancak 2003 yılı itibarıyla müstakil kanunlarla artışlar yapılmıştır.

⁵ 5434 sayılı Kanunun ek 9 uncu maddesi, "Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra barem teşkilat, kadro ve sair kanunlarda yapılacak değişiklikler sonunda aylık tutarlarında husule

Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilmesine rağmen, Anayasa'nın 153. maddesi dikkate alınmaksızın, çalışan memurların maaş artışı ile emekli memurların maaş artışı arasında olduğu gibi, daha önce aynı görevlerde bulunan eski ve yeni emeklilerin maaşları arasında da büyük farkların ortaya çıkmasına neden olacak bir sistem getirilmesi nedeniyle kuralın Anayasa'nın 2., 5., 10., 11., 60. ve 153. maddelerine aykırı olduğu yönündedir.

Bu kapsamda Anayasa Mahkemesinin E.2006/111, K.2006/112, 15.12.2006 tarihli kararında; maddenin ikinci fıkrası; Yasa'nın 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamına giren sigortalılar yönünden Anayasa'ya aykırı olduğuna ve **İPTALİNE**, Yasa'nın 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamına girenler dışındaki sigortalılar yönünden; "Bu Kanuna göre bağlanan gelir ve aylıklar..." bölümünün Anayasa'ya aykırı olduğuna ve **İPTALİNE**, kalan bölümünün Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin **REDDİNE** şeklinde hüküm kurulmuştur.

Anayasa Mahkemesinin gerekçeli kararında memur statüsü ile emekli statüsü arasında organik bağ olduğundan memur statüsünde yapılacak değişikliklerin doğal olarak emeklilik statüsünde de etkisini gösterdiği belirtilerek Kanunun memurlara ilişkin birçok hükmü yeniden düzenlenmiş ve kamu görevlisi olarak emekli olanların aylıklarının artışı da bu kapsamda değerlendirilmiştir.

17.4.2008 tarihli ve 5754 sayılı Kanun'un 35'inci maddesi ile değiştirilen 55'inci maddesine Anayasa Mahkemesinin iptal gerekçesi doğrultusunda yeni düzenleme getirilmemiştir. Bu nedenle 5754 sayılı Kanun'un bazı maddelerinin iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemiyle açılan davada⁶ bu hükmün iptali de talep edilmiş ancak AYM 30.03.2011 tarih ve 2008/56 Esas, 2011/58 Karar sayılı kararında "5754 Sayılı Kanun'un 1. maddesiyle de-

gelecek yükselmeler; aynı rütbe, kadro unvanı ve dereceden bağlanmış bulunan emekli, adi malütlük ve vazife malütlüğü aylıkları ile dul ve yetim aylıkları hakkında da uygulanır." hükmü gereği aktif çalışan memur maaş artışı ile emekli memur aylık artışları aynı yöntemle tabi iken 4447 sayılı Kanunun 24 üncü maddesinde emekli artışları bir önceki aya ilişkin açıklanan en son temel yıllık kentsel yerler tüketici fiyatları indeksi değişim oranına göre belirlenmesi öngörülmüş, ancak Anayasanın 153. Maddesine aykırı bulunduğundan iptal edilmiştir.

⁶ Dava dilekçesinde, 5510 sayılı Kanun'da tekrarlanan ve aynı şekilde kabul edilen kuralın Anayasa Mahkemesi'nin 2006/111 Esas, 2006/112 Karar sayılı kararı ile memur ve diğer kamu görevlileri yönünden Anayasa'nın 2., 10. ve 128. maddelerine aykırı bulunması nedeniyle, 5510 sayılı Kanun'un 55. Maddesinin ikinci fıkrasındaki "Bu Kanuna göre bağlanan gelir ve aylıklar" bölümünün ise diğer sigortalılar yönünden aylık hesaplanmasında güncelleme katsayısının kullanılacağı gerekçesiyle, Anayasa'nın 2. ve 60. maddelerine aykırı bulunarak iptal edildiği, kuralda iptal gerekçesi doğrultusunda yeni bir düzenleme getirilmediği, Anayasa Mahkemesi'nin 1999/42 Esas, 2001/41 Karar sayılı kararıyla benzer bir düzenlemeyi ayrıca iptal ettiği belirtilerek kuralın, memur ve diğer kamu görevlileri açısından Anayasa'nın 2. ve 128. maddelerine, "Bu kanuna göre bağlanan gelir ve aylıklar" ibaresinin ise güncelleme katsayısı ile bağlantısı nedeniyle diğer sigortalılar yönünden Anayasa'nın 2. ve 60. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

ğiştirilen, 5510 sayılı Kanun'un, 3. maddesinin birinci fıkrasının (29) numaralı bendi ile 5754 sayılı Kanun'un 2. maddesiyle değiştirilen 5510 sayılı Kanun'un 4. Maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) ve (2) numaralı alt bentlerine ilişkin gerekçelerde belirtilen nedenlerle kural, Anayasa'nın 2., 60. ve 128. maddelerine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir.” hükmetmiştir.

Diğer taraftan, 11.4.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6289 sayılı Kanunun 18'inci maddesiyle; 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanununun 28'inci maddesi değiştirilmiş ve son fıkrasına çalışan memurların maaş artışı ve emekli memurların aylık artışının usul ve esaslarına yer verilmiştir:

“8/6/1949 tarihli ve 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa göre aylık ödenmekte olanların aylıklarının hesabında da toplu sözleşme hükümlerine göre belirlenen aylık ve taban aylık katsayıları esas alınır. 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalılık hali esas alınarak bağlanan yaşlılık, malullük veya ölüm aylıklarında yapılacak artışlar hakkında 5510 sayılı Kanunun 55 inci maddesinin ikinci fıkrası uygulanmaz ve bu aylıklar toplu sözleşme hükümlerine göre belirlenen aylık ve taban aylık katsayılarındaki artış dikkate alınarak artırılır.”

Dolayısıyla Kanunun 55'inci maddesinin ikinci fıkrasında statü ayırmaksızın bu Kanuna göre bağlanan gelir ve aylıkların enflasyon oranında artırılmasına ilişkin hüküm, 4688 sayılı Kanunda özel olarak düzenlendiğinden Kanunun yürürlük tarihinden sonra ilk defa Kanun'un 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamına giren sigortalılar yönüyle uygulanmamaktadır.

Ayrıca Kanunun geçici 2'nci maddesinde yer verilen bu Kanunun yürürlük tarihinden önce yürürlükte bulunan sosyal güvenlik kanunlarına tabi geçen çalışmalar için bağlanacak aylıkların hesabına ilişkin hükümler Kanun'un 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamına giren sigortalılar yönünden iptal edilmiş, Kanunun geçici 4'üncü maddesinde düzenlenen 5434 sayılı Kanuna ilişkin geçiş hükümleri de bu doğrultuda yeniden düzenlenerek bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih öncesinde 5434 sayılı Kanun hükümlerine tabi olarak çalışmış olanlar hakkında bu Kanunla yürürlükten kaldırılan hükümleri de dahil 5434 sayılı Kanun hükümlerine göre işlem yapılacağı (GM/4(4))⁷, 5434 sayılı Kanuna göre ödenen aylıklar ile Kanunun

⁷ “Bu Kanunda aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde; iştirakçi iken, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamına alınanlar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce 5434 sayılı Kanun hükümlerine tabi olarak çalışmış olup bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendine tabi olarak yeniden çalışmaya başlayanlar ile bunların dul ve yetimleri hakkında bu Kanunla yürürlükten kaldırılan hükümleri de dahil 5434 sayılı Kanun hükümlerine göre işlem yapılır.”

geçici 4'üncü maddesi kapsamında bağlanacak aylıkların memur maaş katsayılarındaki artışlara göre yükseltileceğine (GM/4(10))⁸ hükmedilmiştir.

Bu bağlamda, Kanunun yürürlük tarihinden önce 5434 sayılı Kanun hükümlerine tabi olarak çalışmış olanlar ile Kanunun yürürlük tarihinden sonra ilk defa Kanun'un 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamına giren sigortalıların emekli aylıkları aynı usul ve esaslarda artırılmakta olup, geçici md. 4 ve 4688 sayılı Kanunun md. 28.'de yer alan özel düzenleme gereğince bu sigortalılara md. 55'te yer alan artış uygulanmamaktadır.

Mülga 506, 2925, 1479 ve 2926 sayılı kanunlara göre bağlanmış olan aylık ve gelirler ise 5510 sayılı Kanun'un geçici 1'inci maddesinin dördüncü fıkrası gereğince 55 inci maddenin ikinci fıkrasına göre artırılmaktadır.

III. Aylıkların Alt Sınırı

Primli sistemde ödenen en düşük aylık miktarının, sigortalılar arasında eşitsizliğe yol açmayacak şekilde sosyal devlet ilkesi de gözetilerek asgari geçim düzeyini sağlaması gerekir. Ülkemizde sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesi öne sürülerek dönemler içerisinde yapılan reformlar ile alt sınır aylık bağlama oranını ve alt sınır aylık kazanç belirleme yöntemini değiştiren düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu düzenlemeler alt sınır aylık miktarlarında önemli düşüşlere sebep olmuştur.

5434 sayılı Kanun'da emekli aylığı alt sınırı, 5434 sayılı Kanuna bağlı gösterge tablosunun 14'üncü derecesinin 2'nci kademesi üzerinden 30 fiili hizmet yılı için hesaplanacak emekli aylığı olarak belirlenmiştir (5434 ek md. 19). Bu durumda alt sınır aylığın aylık bağlama oranı %80 olarak uygulanmaktadır.

506 sayılı Kanun md. 96'da alt sınır aylık bağlama oranı %70 olarak uygulanmakta iken 4447 sayılı Kanun ile söz konusu hüküm değiştirilerek bu oran %35'e indirilmiştir. 1.1.2000 tarihinden önce sigortalı olan ve bu tarihten sonra 506 sayılı Kanun'a göre aylık bağlanan sigortalıların aylık hesapları (506 s.K. gç.md.82) karma sisteme göre hesaplandığından sigortalıların çalışmalarının geçtiği her dönem için ayrı ayrı alt sınır aylık hesabı yapılmakta ve ilgili dönemlerin kuralları ile hesaplanan aylıklar ile mukayese edilmektedir. Sonrasında ise bu kapsamdaki sigortalıların hesaplanan aylıkları 506 sayılı Kanun'un geçici 82'nci maddenin ikinci fıkrasında öngörülen alt sınır aylık hesabı ile tekrar mukayese edilmektedir.⁹

⁸ "5434 sayılı Kanuna göre ödenen aylıklar ile bu madde kapsamında bağlanacak aylıklar, memur maaş katsayılarındaki artışlara göre yükseltilir..."

⁹ Daha sonra 4784 sayılı Kanun gereği emekli, dul ve yetimlerine genel bütçeden karşılanmak üzere 2003 yılında ödenecek aylıklara ilave olarak sosyal destek ödemesi (S.D.Ö.) yapılması ve Sosyal Sigortalar Kurumunca ödenmekte olan gelir ve aylıklara 2004 yılı Ocak ayında bakiye sosyal destek ödeme tutarının ilave edilmesi nedeniyle 5073 sayılı Kanun ile 506 sayılı Kanuna geçici 89'uncu madde eklenmiştir. Böylece 506 s.K. geçici 82'nci madde hükmüne göre sonradan (1.1.2004 tarihinden sonra) bağlanacak

Yine 5510 sayılı Kanun'un yürürlük tarihinden önce sigortalı olan ve bu tarihten sonra 4/1(a) kapsamında sigortalı olanların aylıkları da karma sistem olarak adlandırılan ve Kanun'un geçici 2'nci maddesinde öngörülen yöntemle göre hesaplanmaktadır. Bu düzenlemede de sigortalıların çalışmalarının geçtiği her dönem için alt sınır aylık hesabı yapılarak ilgili dönemlerin kuralları ile hesaplanan aylıklar ile mukayese edilmektedir. Ancak 506 s.k geçici maddelerinde (gç. md. 82 ve 89) karma aylık hesabı içerisinde yer verilen ek alt sınır aylık hesaplamaları benzeri bir yöntemle 5510 sayılı Kanun'un karma aylık hesaplama sisteminde yer verilmemiştir.

Bu bağlamda inceleme konumuz olan 5510 sayılı Kanun'un 55'inci maddesi ile öngörülen alt sınır aylık hesabı, sigortalı aylığı ile mukayese edildiğinden öncelikle sigortalı aylık hesap yöntemine kısaca değinilecektir. Daha sonra sigortalı alt sınır aylık hesap yöntemi ve hesaplamada kullanılan parametreler ve hak sahiplerine bağlanan ölüm aylığı alt sınır hesap yöntemi, son olarak malullük aylığı alt sınırı ve md. 33/2'de yer verilen ölüm aylığı alt sınırı açıklanacaktır.

A. Alt Sınır Aylık Hesabı

Sigortalılara bağlanacak aylıklara getirilen alt sınır uygulamasıyla; sigortalı için mevcut çalışmalarına göre hesaplanan aylığının, yine sigortalının yıllar itibarıyla mevcut çalışmalarının asgari kazançlar üzerinden bildirilmesi halinde hesaplanacak aylıktan daha düşük olmaması amaçlanmıştır. Ancak maddenin üçüncü fıkrasının koyduğu esas, uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri gereğince bağlanan kısmı aylıkları dışında tutmaktadır.

Sigortalının aylığı 5510 sayılı Kanun'un 29'uncu maddesi hükümlerine göre hesaplanmaktadır. Buna göre sigortalı aylığı öncelikle mevcut kazançlarına göre hesaplanmaktadır. Aylık hesabında aylık bağlama oranı (ABO) ise prim ödeme gün sayısına göre belirlenmektedir. Ortalama aylık kazanç ile aylık bağlama oranının çarpılmasıyla sigortalının tahsis talep veya ölüm yılına ait Ocak aylığı bulunur.

Aylık = Ortalama aylık kazanç x ABO¹⁰ formülü ile hesaplanır.

Sigortalının mevcut kazançlarına göre hesaplanan yaşlılık, malullük veya ölüm aylığı; sigortalının çalışma sürelerindeki her yıl için bildirilen prim ödeme gün sayısı esas alınarak, bu prim gün sayısı karşılığında Kanunun 82'nci maddesine göre tespit edilen prime esas günlük kazanç alt sınırları (asgari prime esas kazançlar) üzerinden, talep veya ölüm yılına ait Ocak ayı itibarıyla

gelir ve aylıklara bakiye sosyal destek ödemesi ilave edilerek asgari aylık tutarından az olmaması amaçlanmıştır.

¹⁰ Kanunun 29'uncu maddesinin üçüncü fıkrası; "Aylık bağlama oranı, sigortalının malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi geçen toplam prim ödeme gün sayısının her 360 günü için % 2 olarak uygulanır. Bu hesaplamada 360 günden eksik süreler orantılı olarak dikkate alınır. Ancak aylık bağlama oranı % 90'ı geçemez." hükmüne amirdir.

Kanununun 29'uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre belirlenen ortalama aylık kazancın % 35'inden, sigortalının bakmakla yükümlü olduğu¹¹ eşi veya çocuğu varsa % 40'ından az olmamaktadır.

Alt Sınır Aylık = Ortalama asgari aylık kazanç x %35 veya %40 formülü ile hesaplanır.

Hali hazırda çalışmaları asgari kazanç üzerinden bildirilen bir sigortalının yaşlılık aylığı hesabının alt sınır aylığında, sadece aylık bağlama oranı fark yaratabilmektedir. Şöyle ki 5400 günün bulunan ve tüm çalışmaları asgari kazanç üzerinden bildirilen sigortalının yaşlılık aylığı hesabında aylık bağlama oranı %30'dur¹². Alt sınır aylık hesabında ise ortalama asgari aylık kazanç sigortalının ortalama aylık kazancı ile aynı iken aylık bağlama oranı %35 veya %40'tır.

Belirtilmesi gereken önemli bir konu da sigortalının bakmakla yükümlü olduğu eş ve çocuğunun olup olmadığına hangi tarih itibarıyla bakılacağıdır. Bu hususa Sosyal Güvenlik Kurumu'nun 2018/38 sayılı Emeklilik İşlemleri Genelgesi'nin Dördüncü Kısım "Alt Sınır Aylıkları" başlıklı ikinci bölümünde yer verilmiştir.

Buna göre; alt sınır aylığına esas aylık bağlama oranı tespit edilirken, malullük ve yaşlılık aylığı talebinde bulunan sigortalıların **tahsis talep tarihinde**, ölen sigortalıların ise **ölüm tarihinde** genel sağlık sigortası yönünden bakmakla yükümlü bulunduğu eş veya çocuğunun olup olmadığına bakılır. Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortasından sigortalı ve hak sahiplerine aylık bağlama işlemlerinde belirtilen tarihler itibarıyla sigortalının bakmakla yükümlü olduğu kişilerden **ana/baba hariç en az birisinin bakmakla yükümlü olunan kişi** olduğunun tespit edilmesi halinde, alt sınır aylığına esas ABO %40 olarak dikkate alınır. Sigortalının bakmakla yükümlü bulunduğu kişiler arasında sadece ana ve babasının olması veya sadece ana ve babalara

¹¹ Madde 3 (10): "Bakmakla yükümlü olduğu kişi: 5 inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendi ile 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (1), (2) ve (7) numaralı alt bentleri ile yedinci ve sekizinci fıkraları ile onikinci fıkrasındaki askeri öğrenci adayları ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi öğrenci adayları dışında kalan genel sağlık sigortalısının, sigortalı sayılmayan veya isteğe bağlı sigortalı olmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olan;

a) Eşini,

b) 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim veya 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanununda belirtilen aday çıraklık ve çıraklık eğitimi ile işletmelerde mesleki eğitim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurmamış ve evli olmayan çocukları ile yaşına bakılmaksızın bu Kanuna göre malul olduğu tespit edilen evli olmayan çocuklarını,

c) Geçiminin genel sağlık sigortalısı tarafından sağlandığı Kurumca belirlenen kriterlere göre tespit edilen ana ve babasını,"

ifade eder.

¹² 5400/360=15; Aylık Bağlama Oranı = 15 x %2 = %30.

ölüm aylığı bağlanması durumunda alt sınır aylığına esas ABO %35 olarak dikkate alınır.

Yine anılan Genelge 'de hesaplanacak alt sınır malullük, yaşlılık ve ölüm aylığına esas aylık bağlama oranının tespitinde dikkate alınan "bakmakla yükümlü olduğu eş veya çocuk" olup olmadığı hususunun, "**tahsis talep tarihinde**" (malullük ve yaşlılık aylıkları) ve "**ölüm tarihinde**" (ölüm aylığı) yapılacağı, **bu durumun sonradan değişmesinin**, alt sınır aylığının yeniden hesaplanmasını gerektirmediği belirtilmiştir. Konu bir örnekle de açıklanmış olup, sigortalının ölüm tarihinde hak sahibi olarak bakmakla yükümlü olduğu eşin yanı sıra ana veya babanın olması veya yine ölüm tarihinde bakmakla yükümlü olunan eşin daha sonra kendi çalışmalarından dolayı aylık almaya başlaması hallerinde; sigortalının ölüm tarihindeki durumu esas alınacağından, alt sınır aylığı hesabında uygulanan %40 aylık bağlama oranının değiştirilmeyeceği ifade edilmiştir.

Açıklanması gereken bir diğer konu; Kanun'un 60'ıncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı olanlara bağlanacak aylık hesabında bu kişilerin eşi ve çocuklarının bakmakla yükümlü olduğu kişiler olarak kabul edilip edilmeyeceğidir. Kanun'un 3'üncü maddesinde yapılan "bakmakla yükümlü olduğu kişi" tanımında, genel sağlık sigortalılarının bakmakla yükümlü olduğu kişiler açıklanmıştır. Ancak tanımda genel sağlık sigortalılarından Kanunun 60'ıncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendi kapsamında olan genel sağlık sigortalıları dışarda tutulmuştur. Bu durumda talep veya ölüm tarihi itibarı ile Kanunun 60/(c)-1 bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı olanların bakmakla yükümlü kişisi bulunmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan bu kişiler aylık başlangıç tarihi itibarıyla Kanunun 60/(f) bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılacaklardır. Dolayısıyla, aylık talep tarihinde Kanunun 60/(c)-1 bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı olanların, sigortalı sayılmayan veya isteğe bağlı sigortalı olmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olan eşi ve çocuğunun sigortalıya aylık bağlanması ile sigortalının bakmakla yükümlü olduğu kişileri olacağı hususu göz önüne alındığında; bu kapsamdaki sigortalıların aylık hesabına ilişkin alt sınır aylığında aylık bağlama oranının %40 olarak dikkate alınmasının madde hükmünün amacına uygun olacağı değerlendirilmekle birlikte tali mevzuatta konuya ilişkin düzenleme bulunmamaktadır.

B. Hak Sahiplerine Bağlanacak Ölüm Aylığı Alt Sınırı

Maddenin üçüncü fıkrasında hak sahibi kimseler için de alt sınır uygulaması düzenlenmiştir.

Hak sahiplerine bağlanacak ölüm aylığı alt sınırı ile sigortalı alt sınır aylık hesabı arasında bağlantı kurulmuştur. "A. Alt Sınır Aylık Hesabı" başlığında açıklandığı üzere, sigortalının mevcut kazançlarına göre hesaplanan ölüm aylığı; sigortalının çalışma sürelerindeki her yıl için bildirilen prim ödeme

gün sayısı esas alınarak, bu prim gün sayısı karşılığında Kanunun 82'nci maddesine göre tespit edilen prime esas günlük kazanç alt sınırları (asgari prime esas kazançlar) üzerinden, talep veya ölüm yılına ait Ocak ayı itibariyle Kanunun 29'uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre belirlenen ortalama aylık kazancın % 35'inden, sigortalının bakmakla yükümlü olduğu eşi veya çocuğu varsa % 40'ından az olmamaktadır. Hak sahibi kimselerin aylıkları ise hak sahibi bir kişi ise hesaplanan alt sınır aylığının %80'inden, hak sahibi iki kişi ise %90'ından az olamayacaktır.

Görüldüğü üzere hak sahiplerine bağlanacak ölüm aylığında alt sınır hak sahibi sayısı en fazla 2 ise uygulanmaktadır.

Bu hüküm Kanunun yürürlük tarihinden sonra ilk defa sigortalı olanlar için uygulanmaktadır. Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus da Kanunun yürürlük tarihinden önce sigortalı olup bu tarihten sonra vefat eden sigortalıların hak sahiplerine bağlanacak ölüm aylığı alt sınırına ilişkin Kanunda özel bir düzenleme getirilmemiş olmasıdır. Ancak ikincil mevzuatta bu hususa yer verilmiştir. Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin geçici 4'üncü maddesinin beşinci fıkrasının (b) ve (c) bentlerinde; Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalılar için Kanunun geçici 2'nci maddesine göre bağlanan ölüm aylıklarında hak sahiplerine bağlanacak ölüm aylığı alt sınırının belirlenmesinde, sigortalının hizmetinin geçtiği dönemlerde yürürlükte olan hükümlerin esas alınacağı düzenlenmiştir.

IV. Malullük Aylığı Alt Sınır

Maddenin üçüncü fıkrasında, bu Kanuna göre bağlanacak aylıklarda hak sahipleri de dahil alt sınır aylığı uygulaması öngörölmüş dördüncü fıkrasında ise bu defa, bu Kanuna göre bağlanacak malullük aylıkları için ikinci bir alt sınır aylığı uygulaması yapılarak malullük aylıkları ile yaşlılık aylıkları arasındaki makasın açılmaması sağlanmıştır.

Burada dikkat çeken husus madde metninde ölüm aylıkları için ikinci bir alt sınır aylığı uygulamasına yer verilmemiş olmasıdır. Bunun nedeni; madde metninin ilk halinde alt sınır uygulamasının düzenlenmemiş olması, ancak Kanunun 33'üncü maddesinin ikinci fıkrasında ölüm aylığı için alt sınır uygulanması kuralının Kanunun ilk halinde de bulunmasıdır.

Ölüm aylıkları için ikinci bir alt sınır aylığı öngören düzenleme (md. 33/2) ile maddenin dördüncü fıkrasında malullük aylıkları için öngörölen düzenlemenin esası aynıdır.

Buna göre, Kanunun 4/1-(a), 4/1-(b) ve 4/1-(c) sigortalıları için ayrı ayrı olmak üzere; malullük sigortasından dosya bazında her yıl bağlanan aylıkların aylık başlangıç tarihinin ait olduğu yılın Ocak ayı itibarıyla yıl içine ait artışlar uygulanmaksızın hesaplanacak tutarı, **yaşlılık sigortasından bir önce-**

ki yılın son ödeme ayında söz konusu sigortalılar için ayrı ayrı dosya bazında ödenen en düşük yaşlılık aylığından az olmayacaktır.

Ayrıca, Kanun'un geçici 10'uncu maddesinin altıncı fıkrasında; Kanunun 55 inci maddesinin dördüncü fıkrasındaki malullük aylığı alt sınırı ile 33'üncü maddesinin ikinci fıkrasındaki ölüm aylığı alt sınırı 2925 ve Kanunla mülga 2926 sayılı kanunlara göre bağlanacak malullük ve ölüm aylıklarında, aynı kanunlar gereği bağlanan yaşlılık aylığı ile kıyaslanarak uygulanacağı belirtilmiştir.

Bu doğrultuda, malullük ve ölüm aylıklarında esas alınacak bir önceki yılın son ödeme ayında ödenen en düşük yaşlılık aylıklarını gösterir aşağıdaki tabloya anılan Genelge ekinde (Ek-7) yer verilmiştir. Diğer taraftan, 2018/Aralık ve sonrasına ilişkin aylık miktarları Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün münferit genel yazılarından derlenmiştir.

2008/EKİM AYINDAN SONRA BAĞLANAN 4/1-(a) ve 4/1-(b) KAPSAMINDA MALULLÜK VE ÖLÜM AYLIKLARININ MUKAYESESİNDE ESAS ALINANAN EN DÜŞÜK YAŞLILIK AYLIĞI MİKTARLARINI GÖSTERİR TABLO				
2007/ARALIK	SSK		BAĞ-KUR	
		506	2925	1479
	521,81	415,46	353,00	258,00
	5510 4(a)	2925	5510 4(b)	5510 4(b)- 1/4
2008/ARALIK	570,57	392,24	428,05	282,98
2009/ARALIK	564,25	406,29	452,62	281,23
2010/ARALIK	615,94	465,34	523,00	353,46
2011/ARALIK	626,39	487,65	432,95	367,72
2012/ARALIK	356,24	482,16	420,81	346,36
2013/ARALIK	363,64	306,96	346,72	375,13
2014/ARALIK	379,56	335,07	380,54	429,52
2015/ARALIK	509,61	459,20	510,64	546,56
2016/ARALIK	556,11	506,48	563,37	599,17
2017/ARALIK	510,46	494,25	519,87	535,56
2018/ARALIK	588,98	480,36	599,83	507,03
2019/ARALIK	681,51	555,83	694,58	675,11
2020/ARALIK	767,54	575,99	782,26	697,71

2021/ARALIK	902,07	676,94	878,08	759,49
2022/ARALIK	1.611,16	1.209,06	1.716,48	1.356,50
2023/ARALIK	2.327,81	1.964,73	2.789,28	2.204,31
Not: 2008/Ekim ayı başından sonra malullük sigortasından tahsis talebinde bulunan veya ölen 4/1-(a), 4/1-(b) ve tarım sigortalıları için 2007/Aralık ayında ödenen yaşlılık aylığı esas alınır.				

Üzerinde durulması gereken bir konu da ödenen en düşük tutar ile tabloda gösterilen en düşük yaşlılık aylığı miktarının neden farklı olduğudur. Şöyle ki 18.1.2019 tarihli 30659 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7161 sayılı Vergi Kanunları ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 42'nci maddesi ile 5510 sayılı Kanun'a eklenen ek 19¹³ uncu madde düzenlemesi sonucunda ödenen aylıkların primlerle kurulan bağı ortadan kaldırılmıştır. Başka bir anlatımla, maddenin üçüncü fıkrasında düzenlenen ve yukarıda da açıklanan alt sınır aylık hesabında, sigortalı aylık hesabında kullanılan parametreler kullanılmakta, ancak ne ek madde 19'da belirtilen tutarın belirlenmesi ne de bu tutarın artış yöntemi ve artış dönemi herhangi bir parametreye veya yöntemeye dayanmamaktadır. Zira maddenin ilk halinde 1.000 TL olarak belirlenen bu tutar, yapılan yasal düzenlemeler¹⁴ çerçevesinde 2024 yılında 10.000 TL'ye yükseltilmiştir.

Şüphesiz anılan ek maddede belirtilen tutarın altında kalanların aylıklarına ilave edilen tutar Hazine tarafından yani vergilerle finanse edilmektedir. Ancak bu düzenlemenin sisteme katkısı fazla olan sigortalılar aleyhine bir durum yarattığı ve sigortalıların hak ettikleri aylık algısını olumsuz yönde etkilemesine neden olduğu değerlendirilmektedir. Zira primli sistem içeri-

¹³ "Bu Kanun veya bu Kanunla yürürlükten kaldırılan ilgili kanun hükümlerine göre malullük ve yaşlılık sigortasından ödenen aylıklar ve aylıklar ile birlikte her ay itibarıyla yapılan ödemeler toplamı dosya bazında, 8/2/2006 tarihli ve 5454 sayılı Kanununun 1 inci maddesi uyarınca yapılacak ek ödeme dâhil 10.000 Türk lirasından az olamaz. Ölüm sigortasından yapılan ödemeler toplamı ise bu tutarın hak sahiplerinin hisseleri oranı esas alınarak tespit olunacak tutarından az olamaz.

Bu Kanun kapsamında hesaplanan aylıklar, bu madde ile belirlenen tutardan düşükse aradaki fark Hazineden tahsil edilir.

Uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri gereğince bağlanan kısmi aylıklar için bu madde hükümleri uygulanmaz."

¹⁴ 7161 sayılı Kanun ile 5510 sayılı Kanuna eklenen ek md. 19'da 1.000 TL olarak belirlenen tutar, 25/3/2020 tarihli ve 7226 sayılı Kanununun 47 nci maddesiyle "1.500", 19/1/2022 tarihli ve 7351 sayılı Kanununun 13 üncü maddesiyle "2.500", 1/7/2022 tarihli ve 7417 sayılı Kanununun 16 ncı maddesiyle "3.500", 12/1/2023 tarihli ve 7431 sayılı Kanununun 3 üncü maddesiyle "5.500", 30/3/2023 tarihli ve 7447 sayılı Kanununun 12 nci maddesiyle "7.500, 25/1/2024 tarihli ve 7495 sayılı Kanununun 5 inci maddesiyle "10.000" şeklinde değiştirilmiştir.

sinde sigortalılar arasında eşitsizliğe yol açacak düzenlemelere yer verilmesi sistemin işlevini yitirmesine neden olabilecektir.

V. Gelirlerin Alt Sınırı

Maddenin beşinci fıkrası iş kazası veya meslek hastalığı sonucu bağlanacak gelir tutarlarını sınırlandırmaktadır. Bu sınırlandırma gelirin alt düzeyi bakımından ve de sadece başka birinin sürekli bakımına muhtaç durumdaki sigortalılar için söz konusudur.

Sosyal Güvenlik Kurumu sağlık kurullarınca iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü %10 ve üzerinde kaybettiği belirlenenlerden aynı zamanda başkasının bakımına muhtaç olduğu kararı verilen sigortalılara bağlanacak gelir tutarı, 82'nci maddede sigortalıların günlük kazançları için öngörülen prime esas kazanç alt sınırı ile ilişkilendirilmiştir. Maddenin beşinci fıkrası gereğince başka birinin sürekli bakımına muhtaç olan sigortalılara bağlanacak gelirler, 82'nci maddeye göre tespit edilen prime esas kazanç alt sınırının aylık tutarının %85'inden az olamayacaktır.

Kanun'un 19'uncu maddesinin üçüncü fıkrası gereğince, sigortalının meslekte kazanma gücü kayıp oranı ve günlük kazancına göre belirlenen gelir hesabında, sigortalının başkasının bakımına muhtaç olması durumunda %70 olan gelir bağlama oranı %100 olarak dikkate alınmaktadır. Bu durumda başkasının bakımına muhtaç olduğu tespit edilen sigortalının geliri;

Gelir = Günlük Kazanç x 30 x Sürekli İş Göremezlik Derecesi (Meslekte Kazanma Gücü Kayıp Oranı) formülüne göre hesaplanır. Hesaplanan gelir, gelir başlangıç tarihine 55'inci maddenin ikinci fıkrasına göre artırılarak taşınmaktadır. Bu şekilde hesaplanan gelir tutarı, gelir başlangıç tarihindeki prime esas kazanç alt sınırının aylık tutarının %85'i ile mukayese edilir ve yüksek olan tutar ödenir.

Alt Sınır Geliri = Asgari Aylık Kazanç x 85/100 formülüyle hesaplanır.

Yıllar itibariyle gelir hesabına esas alt sınırları gösterir tablo aşağıda gösterilmiştir.

Başka Birinin Sürekli Bakımına Muhtaç Durumdaki Sigortalıların Sürekli İş Göremezlik Geliri Hesabına Esas Alt Sınır Gelirlerini Dönemler İtibariyle Gösterir Tablo			
Yıl	Dönem	Günlük Prime Esas Kazanç Alt Sınırı (TL)	Alt Sınır Gelir Miktarı
2008	Ocak-Haziran	20,28	20,28 x 30 x 0,85 = 517,14 TL
	Temmuz-Aralık	21,29	21,29 x 30 x 0,85 = 542, 895 TL

2009	Ocak-Haziran	22,20	$22,20 \times 30 \times 0,85 = 566,10$ TL
	Temmuz-Aralık	23,10	$23,10 \times 30 \times 0,85 = 589,05$ TL
2010	Ocak-Haziran	24,30	$24,30 \times 30 \times 0,85 = 619,65$ TL
	Temmuz-Aralık	25,35	$25,35 \times 30 \times 0,85 = 646,43$ TL
2011	Ocak-Haziran	26,55	$26,55 \times 30 \times 0,85 = 677,25$ TL
	Temmuz-Aralık	27,90	$27,90 \times 30 \times 0,85 = 711,45$ TL
2012	Ocak-Haziran	29,55	$29,55 \times 30 \times 0,85 = 753,53$ TL
	Temmuz-Aralık	31,35	$31,35 \times 30 \times 0,85 = 799,43$ TL
2013	Ocak-Haziran	32,62	$32,62 \times 30 \times 0,85 = 831,81$ TL
	Temmuz-Aralık	34,05	$34,05 \times 30 \times 0,85 = 868,28$ TL
2014	Ocak-Haziran	35,70	$35,70 \times 30 \times 0,85 = 910,35$ TL
	Temmuz-Aralık	37,80	$37,80 \times 30 \times 0,85 = 963,90$ TL
2015	Ocak-Haziran	40,05	$40,05 \times 30 \times 0,85 = 1021,28$ TL
	Temmuz-Aralık	42,45	$42,45 \times 30 \times 0,85 = 1082,48$ TL
2016	Ocak-Haziran	54,90	$54,90 \times 30 \times 0,85 = 1399,95$ TL
	Temmuz-Aralık		
2017	Ocak-Haziran	59,25	$59,25 \times 30 \times 0,85 = 1510,88$ TL
	Temmuz-Aralık		
2018	Ocak-Haziran	67,65	$67,65 \times 30 \times 0,85 = 1725,08$ TL
	Temmuz-Aralık		
2019	Ocak-Haziran	85,28	$85,28 \times 30 \times 0,85 = 2.174,64$ TL
	Temmuz-Aralık		
2020	Ocak-Haziran	98,10	$98,10 \times 30 \times 0,85 = 2.501,55$ TL
	Temmuz-Aralık		
2021	Ocak-Haziran	119,25	$119,25 \times 30 \times 0,85 = 3.040,88$ TL
	Temmuz-Aralık		
2022	Ocak-Haziran	166,80	$166,80 \times 30 \times 0,85 = 4.253,40$ TL
	Temmuz-Aralık	215,70	$215,70 \times 30 \times 0,85 = 5.500,35$ TL

2023	Ocak-Haziran	333,60	$333,60 \times 30 \times 0,85 = 8.506,80$ TL
	Temmuz-Aralık	447,15	$447,15 \times 30 \times 0,85 = 11.402,33$ TL
2024	Ocak-Haziran	666,75	$666,75 \times 30 \times 0,85 = 17.002,13$ TL
	Temmuz-Aralık		

VI. Gelir ve Aylıkların Ödenmesi

A. Ödemenin Dayandığı Esaslar

Maddenin yedinci fıkrası gelir ve aylıkların ödenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. Madde, gelir ve aylıkların ödenmesinde başlıca iki esas öngörmüştür. Bunlardan ilki gelir ve aylıkların ayda bir ödenmesi, ikincisi ise ödemenin peşin yapılmasıdır.

Şüphesiz gelir ve aylık ödemeleri, sigortalı veya hak sahiplerine bağlanmış olması koşuluna bağlıdır. Kanun'un 97'nci maddesinde öngörülen avans olanağı dışında gelir veya aylık bağlama işlemleri tamamlanıp kesinleşmeden ödeme yapılması mümkün değildir (SSİY md.82).

Diğer taraftan maddenin yedinci fıkrası, gelir ve aylıkların ödeme dönemleri, ödeme tarihleri, ödeme şekli ve ödeme merkezlerinin Sosyal Güvenlik Kurumunca belirleneceğini öngörmüş, usul ve esasları ise Sosyal Sigorta İşlemler Yönetmeliği, 28.9.2008 tarih ve 27011 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan Gelir/Aylık Ödeme ve Yoklama İşlemleri Hakkında Tebliği ve Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 2018/38 sayılı "Emeklilik İşlemleri" konulu ve 2020/22 sayılı "4/1-(c) Kapsamındaki Sigortalıların Tescil ve Hizmet, Emeklilik ve Ödeme İşlemleri" konulu Genelgeleri ile düzenlenmiştir.

B. Ödeme Dönemi ve Gelir ve Aylıkların Ayda Bir Ödenmesi

Gelir ve aylıkların ödenmesine ilişkin 55'inci maddede yer alan bu esas SSİY'nin 69'uncu maddesinde düzenlenmiştir. SSİY 69'uncu maddenin birinci fıkrasında¹⁵, sigortalıya ve hak sahiplerine bağlanan gelir ve aylıkların, Sosyal Güvenlik Kurumunca belirlenen dönem ve tarihlerde her ay peşin olarak ödeneceği belirtilmiştir.

Burada ödeme dönemi ve ay kavramlarını açıklamak gerekir. Kanun'un 3'üncü maddesinin on dördüncü fıkrasında ay kavramı, on sekizinci fıkrasında ödeme dönemi kavramı tanımlanmıştır.

¹⁵ Bu fıkranın ilk halinin ikinci cümlesinde yer alan "Ödeme günü cumartesi gününe rastlayan grubun ödemesi cuma, pazar gününe rastlayan grubun ödemesi pazartesi günü grup ile birleştirilerek yapılır." hükmü 1.1.2022 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırılmıştır. Bu durumda ödeme günü hafta sonuna denk gelen ödemeler 1.1.2022 tarihinden itibaren değiştirilmemektedir.

Buna göre; ay, ücretleri her ayın 15'inde ödenen 4/1-(a) ve 4/1-(c) kapsamındaki sigortalılar için, ayın 15'inden ertesi ayın 15'ine kadar geçen, diğer sigortalılar için ise ayın 1'i ile sonu arasında geçen ve otuz gün olarak değerlendirilen süre; ödeme dönemi, Kanuna göre bağlanan gelir ve aylıkların, ödeme tarihinden takip eden ödeme tarihine kadar geçen süre şeklinde ifade edilmiştir.

Maddede ödeme günlerinin Kurumca belirleneceği belirtilmiş ise de Kanun'un yürürlük tarihinden önce uygulanan ödeme dönemleri esas alınarak değişikliğe gidilmemiştir. Nitekim Gelir/Aylık Ödeme ve Yoklama İşlemleri Hakkında Tebliğin 5'inci maddesinin birinci fıkrasında, devredilen sosyal güvenlik kuruluşlarından Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı, T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü ve Bağ-Kur Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen (506 ve 2925 sayılı kanunlara göre ödenen gelir ve aylıklar tahsis numarasının son rakamına göre her ayın 17 ila 26 ncı, 1479 ve 2926 sayılı kanunlara göre ödenen aylıkların her ayın 25 ila 28 inci, 5434 sayılı Kanuna göre ödenen aylıklar ise ayın 1 ila 5 inci günleri) dönem ve tarihlerde gelir ve aylıkların Kanunun yürürlük tarihinden itibaren peşin olarak ödenmesine devam edileceği; Kurumca, gelir ve aylıkların ödenme dönem ve tarihlerinin yeniden belirlenmesi halinde, bu hususun ayrıca duyurulacağı belirtilmiştir.

4/1-(a) ve 4/1-(b) kapsamındaki sigortalı ve hak sahiplerinin gelir ve aylıklarına ilişkin ödeme dönemleri ve tarihleri, banka önlerinde oluşan yığılmaların önlenmesi ve daha rahat bir ortamda ödenmesini sağlamak amacıyla¹⁶, çeşitli tarihlerde değiştirilmiştir. Sosyal Güvenlik Kurumunca uygulanan güncel ödeme dönemlerine ilişkin esas aşağıda belirtilmiştir.

4/1-(a) kapsamındaki sigortalı ve hak sahiplerinin gelir ve aylıkları 24.12.2002 tarihli ve 2002/5001 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 2003/Şubat döneminden geçerli olmak üzere ayın 17 ila 26'sı arasında olmak üzere 10 farklı gün içerisinde ödenmektedir.

4/1-(b) kapsamındaki sigortalı ve hak sahiplerinin gelir ve aylıkları ise 27.11.1999 tarih 99/13525 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 2000/Ocak döneminden itibaren ayın 25 ila 28'i arasında olmak üzere 4 farklı gün içerisinde ödenmektedir.

4/1-(c) kapsamındaki sigortalı ve hak sahiplerinin aylıkları ise genel itibarıyla her ayın birinci günü ödenmekte, T.C. Ziraat Bankası aracılığı ile aylık alanların maaş ödemeleri ise her ödeme döneminin 1'i ile 5'inci günleri arasında ödenmektedir. Ek olarak ifade edilmesi gereken husus ise ödeme devrelerinin aylığın ilk defa 1 Ekim 2008 tarihinden önce veya sonra bağlanmasına göre değişiklik göstermesidir. Şöyle ki; 55'inci maddenin 6'ncı fıkrası gereğince 1 Ekim 2008 tarihinden itibaren ilk defa bağlanıp ödenen aylıklar bir aylık dönemlerde ve peşin olarak ödenmekte, belirtilen tarihten önce bağlanıp ödenen aylıklar ise 3 aylık veya aylık dönemlerde ve peşin olarak ödenmektedir. 5434

¹⁶ YILMAZ, Ataman, "Tahsis Mevzuat ve İşlemleri", Yayın No:679, 2004/Ekim, Ankara, s.344-345

sayılı Kanun'un 122'nci maddesi gereğince, Emekli Sandığı tarafından bağlanan aylıklar 3 aylık dönemlerde ve peşin olarak 3 gruba ayrılarak ödenmekte iken Maliye Bakanının 14.04.2003 tarihli Onayı ile "T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğünden emekli aylığı alanların istemeleri halinde aylıklarının aylık veya üçer aylık dönemler halinde ödenmesi" uygun görüldüğünden, 4/1-(c) kapsamındaki emekli, dul ve yetimlerin aylıkları hem aylık hem de üç aylık devreler halinde ödenmektedir.¹⁷

Hem 4/1-(a) hem de 4/1-(b) kapsamındaki sigortalı ve hak sahiplerinin gelir ve aylık ödemelerinde uygulanan ödeme günleri farklılaştırılmasından dolayı ilk ödemeden sonra sigortalıların ay kavramı da farklılık göstermektedir. Örneğin gelir veya aylık başlangıç tarihi 1.2.2024 olan bir sigortalının ödeme dönemi ayın 17'si ise, aylık başlangıç tarihi ile ödeme dönemine kadar 16 gün kıst ödeme ve 17.02.2024-16.03.2024 dönemi olan Şubat dönem aylığı tam aylık olarak gönderilmektedir. Ancak, ödeme dönemi ayın 28'i ise bu defa kıst ödemesi 27 gün ve 28.2.2024-27.3.2024 dönemi olan Şubat dönem aylığı tam aylık olarak gönderilmektedir. Dolayısıyla ödeme dönemi farklılaştırması kıst aylık hesabında eşitsizlik yaratmaktadır. Diğer taraftan gelir veya aylığın kesilmesi durumunda da benzer sorun ile karşılaşılabilir. Şöyle ki, durum değişikliği nedeniyle gelir veya aylığın kesilmesi veya miktarının değişmesi durumunda ödeme dönemi farklılaştırılmasından kaynaklı kişiler arasında eşitsizlik olabilmektedir. Yine ödeme dönemi her ayın 17'si olan sigortalının 20.03.2024 tarihinde çalışmaya başlaması durumunda aylığı çalışmaya başladığı tarihi takip eden ödeme döneminden (17.04.2024) kesileceğinden (5510/md.30/3(a)) sigortalıya 2024/Mart dönem aylığı ödenecek, ancak ödeme dönemi her ayın 28'i olan sigortalının aylığı 28.03.2024 tarihinde kesileceğinden bu sigortalı için 2024/Mart dönem aylığı ödenmeyecektir. Neticede aynı koşullarda olan kişilerin sadece ödeme gününün farklı olması nedeniyle aylıklarına yapılan işlemler değişebilmektedir. Bu durumda, ödeme günleri farklı olsa da Kanun'da yer alan ödeme dönemi kavramının yeniden düzenlenerek ay kavramı tanımı ile uyumlaştırılması ile belirtilen sorunların çözülebileceği değerlendirilmektedir.

C. Ödemelerin Peşin Yapılması

Madde, ödemelerle ilgili olmak üzere, gelir ve aylıkların peşin ödenmesi esasını da öngörmüş bulunmaktadır. Bu durumda, sigortalı ve hak sahipleri ilgili aya ait gelir ve aylıklarını işlemeyen almaktadırlar.

Bu esas, uygulamada açıklama getirilmesi gereken bir konuyu ortaya çıkarmaktadır. Şöyle ki, sigortalı veya hak sahibi kimselere ödeme yapıldıktan sonra gelir veya aylığın kesilmesini gerektiren bir durum ile karşılaşıldığında yapılan bu ödemeler yersiz ödeme kapsamına alınmakta mıdır? Maddede bu sorunun yanıtı olmamakla birlikte bu konuya ikincil mevzuatta açıklık getirilmiştir.

¹⁷ 2020/22 sayılı "4/1-(c) Kapsamındaki Sigortalıların Tescil ve Hizmet, Emeklilik ve Ödeme İşlemleri" konulu Genelge, sf.412,413.

SSİY'nin 69'uncu¹⁸ maddesinin dördüncü fıkrası gereğince ödeme günü öne alınanlar ile durum değişikliği veya ölüm halinde sigortalı ve hak sahiplerine durum değişikliği veya ölüm tarihine ait Kanunda belirtilen ödeme döneminde peşin ödenen gelir ve aylıklar geri alınmamaktadır. Ayrıca SSİY'de yapılan değişiklikle 1.1.2022 tarihinden itibaren sigortalı ve hak sahiplerine ödeme döneminde peşin ödenen gelir ve aylıkların yanı sıra bayram ikramiyeleri de geri alınmamaktadır.

Gelir ve aylıkların peşin olarak ödenmesi uygulamada SGK'nin mükerrer ödeme yapmasına neden olduğu da görülmektedir. Bunu en açık aylıkların üçer aylık dönemlerde aylık alan emeklilerde görmekteyiz. 4/1-(c) kapsamında 1 Ekim 2008 tarihinden önce tarafına emekli aylığı bağlanan ve üçer aylık devrelerde ödemesi yapılan bir sigortanın vefatı halinde fazladan bir veya iki ay kadar ödeme yapılmasına neden olabilmektedir. Zira hak sahiplerine de ölüm tarihini takip eden aybaşından (SSGSSK madde 35) aylık bağlandığından (ölüm tarihinde hak sahipliği koşulunu sağlaması şartıyla) aynı dosyadan çıkışan tarihler için hem sigortalıya hem de hak sahiplerine ödeme yapılabilmektedir. Benzer durum aylıkların aylık alanlar için de geçerlidir. Örneğin her ayın 20'sinde 4/1-(a) kapsamında aylık alan bir sigortalının 2024/Şubat dönemi aylığını 20.02.2024 tarihinde aldıktan sonra 24.02.2024 tarihinde vefat etmesi durumunda; hak sahiplerine ölüm tarihini takip eden ay başından yani 1.3.2024 tarihinden itibaren ölüm aylığı bağlanacaktır. Vefat eden emekliye 20.02.2024 tarihinde ödenen aylık (2024/Şubat dönem aylığı) 20.02.2024-19.03.2024 süresini kapsamaktadır. Neticede, hak sahiplerine 01.03.2024-19.03.2024 süresinde yapılan ödeme söz konusu hüküm gereğince geri alınmamaktadır.

D. Gelir ve Aylıkların Ödenmesine İlişkin İşlemler

Gelir ve aylıkların ödenmesine ilişkin esaslar SSİY'nin 68 ila 72'nci maddeleri arasında yer alan hükümler ile düzenlenmiştir. SSİY madde 68'de banka veya PTT bank şubelerince ilgililere yapılacak ödemelerin sosyal güvenlik sicil nu-

¹⁸ SSİY m.69: "(1) Sigortalıya ve hak sahiplerine bağlanan gelir ve aylıklar, Kurumca belirlenen dönem ve tarihlerde her ay peşin olarak ödenir. (Mülga 2. cümle: 18.08.2021 - 31572 s. R.G. Yön./19. md.)

(2) (Değişik fıkra: 18.08.2021 - 31572 s. R.G. Yön./19. md.) Ödeme günlerinden herhangi birinin dini bayramlara rastlaması hâlinde, ödemelerin hangi tarihlerde yapılacağı, Kurumca belirlenerek ilan edilir.

(3) Daha önce belirlenen ödeme dönem ve tarihlerinin Kurumca yeniden düzenlenmesi halinde, ödeme tarihleri öne alınanların gelir ve aylıklarından bir kesinti yapılmaz. Ancak, ikinci fıkra hariç olmak üzere, ödeme tarihleri ileri alınanlara bir ayı aşan gün karşılığı kadar fark ödenir.

(4) Bu maddenin birinci ve ikinci fıkralarında belirtilen nedenlerle ödeme günü öne alınanlar ile durum değişikliği veya ölüm halinde sigortalı ve hak sahiplerine durum değişikliği veya ölüm tarihine ait Kanunda belirtilen ödeme döneminde peşin ödenen gelir ve aylıklar ile bayram ikramiyeleri geri alınmaz."

marası üzerinden yapılacağı, 70'inci maddesinde¹⁹ gelir ve aylıkların ödenmesini sağlamak ve ödeme merkezlerini belirlemek üzere SGK'nin bankalarla ve PTT ile protokol imzalayabileceği ve ödeme aktarım yöntemlerine ilişkin usul ve esaslar öngörülmüştür. Ayrıca SSİY'nin 70'inci maddesinin dördüncü fıkrasında başkasının bakımına muhtaç olanların gelir ve aylıklarını yazılı istekleri halinde PTT aracılığıyla, bildirdikleri adreslerde ödenebileceği düzenlenmiştir. Konutta ödeme olarak adlandırılan bu ödeme yönteminin esaslarına 2018/38 ve 2020/22 sayılı Genelgelerde yer verilmiştir. Buna göre Kanunun 4/1-(a), 4/1-(b) ve 4/1-(c) bentleri kapsamındaki emekli, dul ve yetimlerin gelir/aylıklarının konutta ödenmesi uygulama usul ve esaslarının PTT Genel Müdürlüğü ile SGK arasında imzalanan 1/3/2014 tarihli "Prim Tahsilatı ve Gelir/Aylık Ödemeleri Protokolü" ile belirlenmiş ve ilgililerin konutta ödeme yapılmasına ilişkin dilekçe ile müracaatta bulunmaları halinde hiçbir şarta bağlı olmaksızın; 4/1-(a) ve 4/1-(b) sigortalıları için ilk gelir/aylıklar dışındaki gelir/aylıklar ile 4/1-(c) sigortalıları için ilk aylıklar dışındaki aylıkların PTT işyerleri aracılığıyla konutlarında ödenmektedir. Uygulamada SSİY hükmünün genişletildiği ve konutta ödemenin sadece başkasının bakımına muhtaç olanlara yapılmadığı anlaşılmaktadır.

SSİY madde 70'in beşinci fıkrasında ise yurtdışında sürekli ikamet edenlerin gelir ve aylıklarını talepleri halinde yurtdışı hesaplarına transfer edebilme imkânı düzenlenmiştir. Bunun için iki esas benimsenmiştir. İlki bu uygulamanın uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi hükümleri aksine olmayacağı, ikincisi ise masrafların sigortalı ve hak sahiplerince karşılanacağıdır.

¹⁹ "Ödeme şekli ve ödeme merkezleri MADDE 70 – (1) Sigortalı ve hak sahiplerinin gelir ve aylıklarının ödenmesini sağlamak ve ödeme merkezlerini belirlemek üzere Kurum, bankalarla ve PTT ile protokol imzalayabilir. Ödemeler, protokol imzalanan bankalara ve PTT bilgi işlem birimlerine bilgisayar ortamında gönderilen ödeme bilgilerinin, gelir ve aylık sahipleri adına banka şubelerinde açılan mevduat veya çek hesaplarına aktarılması ile sağlanır.

(2) İlk defa ödemeler kütüğüne dâhil edilen gelir ve aylık sahiplerinin birikmiş ödemeleri ile daha önce hak kazanılan birikmiş ödemeler de, bilgisayar ortamında düzenlenen kayıtlara eklenerek (Mülga ibare:RG-18/8/2021-31572) ilgililerin hesaplarına aktarılır.

(3) Sigortalı veya hak sahiplerine bir defaya özgü olarak ödenecek olan emeklilik ikramiyesi, toptan ödeme ve ilgilinin sağlığında hak edip alamadığı gelir ve aylıklarından varislerle yapılacak ödemeleri, mevduat veya posta çek hesabı açılmadan ilgili ödeme merkezleri aracılığı ile ödenir.

(4) Kurumca (Mülga ibare:RG-16/6/2011-27966) (...), başkasının bakımına muhtaç olduğu Kurumca tespit edilen ya da sağlık kurulu raporu ile belgelenen sigortalı veya hak sahiplerinin gelir ve aylıkları, yazılı istekleri üzerine PTT aracılığıyla, bildirdikleri adreslerde, ödenebilir.

(5) Uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi hükümleri saklı kalmak kaydıyla, yurtdışında sürekli ikamet edenlerin gelir ve aylıkları, yazılı istekleri halinde, masrafları kendilerince karşılanmak üzere yurtdışı hesaplarına transfer edilir."

SSİY'nin 71'inci maddesi²⁰ ise gelir ve aylık alanlara Sosyal Güvenlik Kurumunca ilgili banka veya PTT personeline gösterilmek üzere birer tanıtım kartı verilebileceği düzenlenmiştir. Ancak bu esasın uygulamada yerinin olmadığı 2018/38 sayılı genelgede belirtilmiştir. Şöyle ki özel kimlik belgesi istenmesi uygulamasına Bankalar/PTT ile imzalanan protokoller gereği son verildiği, dolayısıyla gelir/aylık bağlanan sigortalı ve hak sahiplerine özel kimlik belgesi düzenlenmeyeceği belirtilmiştir.

Ek olarak, "On sekiz yaşını doldurmamış veya ergin olmayan çocuklara, kısıtlılara veya kendisine kayyım tayin edilen kimselere ait gelir ve aylıklar, bunların veli, vasi veya kayyımlarına ödenir." hükmü SSİY madde 72²¹ (1)'de düzenlenmiştir. Anılan maddenin ikinci fıkrası gereğince ilgililerin vasi, kayyım ve vekiline yapılacak ödemelerde, vasilik, kayyım veya vekillik yetkilerini tevsik eden resmî belgenin PTT/banka şubesinin ilgili personeline ibraz edilmesi gerekmektedir.

VII. Yoklama İşlemleri

Sosyal Güvenlik Kurumu sigortalı ve hak sahiplerinin gelir ve aylık haklarını denetleme yetkisini "yoklama işlemleri" ile gerçekleştirmektedir. Kanun'un 55'inci maddesini son fıkrası doğrultusunda yoklama işlemlerinin usul ve esasları SSİY'nin 73 ila 77'nci maddeleri arasındaki hükümler ile Gelir/Aylık Ödeme ve Yoklama İşlemleri Hakkında Tebliğ'in 7,8 ve 9'uncu maddelerinde düzenlenmiştir. Ayrıca 11.09.1990 tarih ve 20632 sayılı R.G. yayımlanan T.C. Emekli Sandığı Yoklama Yönetmeliği yürürlükte bırakılmış olmakla birlikte elektronik ortamda birçok bilgi belgenin temin ediliyor olması ve SSİY ile anılan Tebliğ hükümlerinden farklı bir düzenleme bulunmaması nedeniyle uygulanabilirliğinin olmadığı değerlendirilmektedir.

Buna göre, gelir veya aylık almakta iken ölen ya da gerekli koşulları kaybedenlerin zamanında belirlenerek, öncelikle bunlar adına yapılan ödemelerin durdurulması, daha sonra da gelir/aylığın kesilerek varsa yersiz ödemelerin geri alınması amacıyla yoklama işlemleri yapılır.

Yoklama işlemleri,

²⁰ "Tanıtım kartları

MADDE 71 - (1) Kurumca gelir ve aylık bağlananlara, bu gelir ve aylıkların ödenmesi sırasında ilgili banka veya PTT personeline gösterilmek üzere birer tanıtım kartı verilebilir."

²¹ "Kanunî temsilcilere ödeme yapılması

MADDE 72 - (1) On sekiz yaşını doldurmamış veya ergin olmayan çocuklara, kısıtlılara veya kendisine kayyım tayin edilen kimselere ait gelir ve aylıklar, bunların veli, vasi veya kayyımlarına ödenir.

(2) Gelir/aylık alanlar ile hak sahiplerinin vasi, kayyım veya vekiline yapılacak ödemelerde, vasilik, kayyım veya vekillik yetkilerini tevsik eden resmî belgenin PTT/banka şubesinin ilgili personeline ibraz edilmesi şarttır."

Sürekli iş göremezlik geliri alanlar için, sürekli iş göremezlik durumlarının devam ettiği,

Vazife malullüğü aylığı ile malullük sigortasından aylık alanlar için; Kanun kapsamında sigortalı olmadıkları, yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmadıkları ile malullük durumlarının devam ettiği,

Yaşlılık aylığı bağlananlar için; Kanun kapsamında sigortalı olmadıkları, yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmadıkları ile Kanun kapsamında sigortalı olmakla birlikte sosyal güvenlik destek primine tabi oldukları,

Ölüm geliri veya ölüm aylığı alanlar için; sigortalının; dul eşinin yeniden evlenmediği, reşit duruma girmemiş çocukların hayatta buldukları, 18 yaşını doldurmuş erkek çocuklardan lise ve dengi öğretim yapanların 20 yaşına, yüksek öğrenim yapanların 25 yaşına kadar öğrencilik durumlarının devam ettiği, kız çocuklarının evlenmedikleri, malul çocukların çalışma gücündeki kayıp oranının en az %60 olduğu, hak sahibi çocukların Kanun kapsamında veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmadığı veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık almadığı,

Ana ve babasının her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha az olduğu ve diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve aylık bağlanmadığı,

Eş ve kız çocuklarından eşinden boşandığı halde, boşandığı eşiyile fiilen birlikte yaşamadığı,

hususlarını kapsar (SSİY md.74, f.1 ve Gelir/Aylık Ödeme ve Yoklama İşlemleri Hakkında Tebliğ md.6). Diğer bir anlatımla yoklama işlemleri, gelir ve aylıkların kesilme nedenlerini içerir.

Ayrıca, SSİY madde 74'te gelir ve aylık sahiplerinin Kanun kapsamında sigortalı olup olmadıkları ile Kanuna göre başka bir gelir veya aylık alıp almadıkları Kurumun ve diğer kurum ve kuruluşların ilgili kayıtlarından belirli dönemlerle taranması ile tespit edileceği, Türk vatandaşı olmayan ve Kurumdan aylık veya gelir alan kişilerin aylık ve gelir alma şartlarının devam edip etmediği hususunun tespiti için ise Kurumca belge istenebileceği hususlarına yer verilmiştir.

Kurum gerekli gördüğü zaman ve hallerde belirleyeceği yöntemlerle yoklama yaptırabileceği gibi yoklama işlemini gelir veya aylık ödeyen bankalar ve PTT şubelerine de yaptırabilmektedir. Ayrıca Kurum yoklama işlemini gerçekleştirirken kendi mevzuatlarına göre kayıt veya tescil yapan ilgili kurum, kuruluş, birlik ve odalar ile vergi dairelerinden usulüne göre düzenlenmiş belge isteyebilmektedir (SSİY md.75-76, Tebliğ md.7).

Yoklama işlemleri kapsamında SGK'nin denetim ve kontrol ile görevlendirilmiş memurlarınca yürütülen soruşturmaya istinaden ilgililer kontrol muayenesine tabi tutularak (SSGSSK md.94) temin edilen sağlık kurulu raporları

Kurum Sağlık Kurullarınca incelettirilmektedir. Sağlık kurulu raporlarının incelenmesi sonucunda verilen kararın gelir veya aylığın iptal edilmesini gerektirmesi durumunda ise bu defa SSGSSK 96'ncı maddesi kapsamında yer-siz ödeme çıkarılmaktadır (SSİY md.78, Tebliğ md.7(7)).

Son olarak, yoklama yöntemlerinden birisi de SSGSSK md.97(3) gereğince Kanuna göre bağlanan gelir ve aylıklarını tahakkuk ettirildiği tarihlerden itibaren aralıksız on iki ay sonuna kadar tahsil etmeyenlerin gelir ve aylıkları, gelir ve aylık bağlanma şartlarının devam edip etmediğinin tespiti amacıyla durdurulmaktadır. Diğer taraftan, gelir veya aylığı durdurulan sigortalı veya hak sahipleri tarafından SGK'ye talepte bulunulması halinde, müstahaklık tespiti yapıldıktan sonra durdurulan gelir veya aylıklar, tekrar başlatılır (Tebliğ md.7(3)).

VIII. Emekli Aylık Artışlarına İlişkin Farklı Ülke Uygulamaları

Her ülkenin farklı emeklilik sistemleri olmakla birlikte aylık artış uygulamalarına ilişkin farklı ülke uygulamalarını incelemek faydalı olacaktır. Bu kapsamda bazı ülkelerin 2023 yılı verileri incelenmiştir.

OECD ülkelerinin yarısından fazlası emeklileri, enflasyon eğilimlerinden tamamen koruyor. Zira, emeklilerin satın alma gücünü korumak için sık sık endeksleme gereklidir. Ayrıca endeksleme kurallarını tutarlı bir şekilde uygulamak, emekli maaşlarına güven oluşturan bir ortam yaratır. Öte yandan emeklileri yüksek enflasyona karşı korumak maliyetli olabilmektedir.²²

Genel itibarıyla aylık artışlarında; ortalama ücret veya fiyat artışları veyahut her iki parametrenin dikkate alındığı karma bir yönteminin uygulandığı görülmektedir. Örneğin aylık artışları, Finlandiya'da fiyat ve ücret artışlarının belirli oranları; Fransa'da temel aylıklar fiyat artışları, ikinci basamak aylıklar ise ücret artışları (ekonomik ve demografik değişimler de dikkate alınmaktadır), Yunanistan'da GSYİH değişimi ile bir önceki yıla ait TÜFE değişiminin toplamının yarısı, Macaristan'da TÜFE değişimi, Çek Cumhuriyeti'nde fiyat artışlarından yüksek olanın tamamı ve ortalama reel ücret artışının yarısı (fiyat artışı %5 oranını geçerse ilave ayarlama yapılmaktadır.) Slovenya'da ücret ve fiyat artışının belirli oranları dikkate alınarak uygulanmaktadır.²³

Aylık artışlarının veya ayarlamalarının zamanlaması da önemlidir. Aylık artışları ülkemizde olduğu gibi Avusturya, Macaristan ve Hollanda'da yılda iki kez yapılmaktadır. Kanada'nın hedeflenen emekli maaşı üç ayda bir endekslenir. İsviçre kazanca bağlı emekli maaşlarını yalnızca iki yılda bir endekslemektedir. Yine Polonya'da yalnızca üç yılda bir endekslenmektedir. Letonya'nın ise 2024 yılından itibaren aylık artış sıklığını her üç yıldan yıllığa çıkarmaya karar verdiği anlaşılmaktadır. Belçika ve Lüksemburg ise sabit za-

²² OECD (2023), Pensions at a Glance 2023: OECD and G20 Indicators, OECD Publishing, Paris, 11, 678055dd-en.pdf (oecd-ilibrary.org), 15.04.2024.

²³ <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/>, 15.04.2024.

manlarda değil, bunun yerine bir endeks belirli bir seviyeyi aştığında ayarlama yapmaktadır. Bazı ülkeler ise yüksek enflasyon dönemlerinde emeklileri korumak için ikincil bir endeksleme olarak sabit eşikli endekslemeyi kullanır.²⁴

Ülkemizde olduğu gibi Litvanya ve Slovenya'da da tüm emekli aylıklarına kuralın gerektirdiğinden daha fazla artış uygulandığı görülmektedir. Buna göre, enflasyon artışlarıyla başa çıkabilmek için Litvanya'nın 2022/Haziran ayında ek %5'lik bir endeksleme uyguladığı, Slovenya'da ise 2020/Ocak ayında kazanca bağlı emekli maaşlarını talep tarihine bağlı olarak %1 ile %3,5 arasında artırıldığı anlaşılmaktadır.²⁵

SONUÇ

Madde metni genel itibarıyla gelir ve aylık miktarlarının değişimi ve artışları ile gelir/aylık ödemelerinin yapılmasına ilişkin usul ve esasları içermektedir.

5510 sayılı Kanun'un ilk halinde gelir/aylık hesaplamalarında alt sınır uygulamasına yer verilmemiştir. Daha sonra 55'inci madde ile söz konusu uygulamaya yer verilmiş ise de Kanun öncesinde yürürlükte bulunan sosyal güvenlik kanunlarında yer alan alt sınır uygulamaları ile mukayese edildiğinde mülga kanun hükümlerinin daha cömert olduğu görülmektedir. Özellikle gelir hesabında alt sınır uygulaması sadece başka birinin sürekli bakımına muhtaç duruma gelen sigortalılar için yapılmaktadır. Oysa 506 sayılı Kanun²⁶, sürekli iş göremezlik derecesi %25 ve üzerinde belirlenen her sigortalı için alt sınır uygulanacağına hükmetmiştir. Yine aylık alt sınırlarında da Kanun ile 506 sayılı Kanun karşılaştırıldığında 506 sayılı Kanun hükümlerinin (506 md.96, gç.md.82 ve gç.md. 89) daha avantajlı olduğu açıktır.

Alt sınır aylık uygulaması bir taraftan aylıkların belirli bir tutarın altında kalmamasını sağlasa da ülkemizde yapılan düzenlemeler primli sistem içerisinde birtakım olumsuzluklara neden olmaktadır. Özellikle 5510 sayılı Kanun'a eklenen ek 19'uncu madde hükmünde yer alan alt sınır tutarın prime esas kazanç, prim ödeme gün sayısı vb. parametrelerle bir bağının olmaması ve alt sınır tutarın artış yöntemine veya artış dönemine ilişkin bir hüküm kurulmamış olmasının sisteme katkı sunan sigortalılar arasında adaletsizliğe yol açtığı söylenebilir. Zira, anılan düzenlemenin ilk halinde 1.000 TL olarak belirlenen alt sınır tutar, enflasyonun yüksek seyretmesinin de etkisiyle kısa

²⁴ OECD (2023), Pensions at a Glance 2023: OECD and G20 Indicators, OECD Publishing, Paris, 33-35, 678055dd-en.pdf (oecd-ilibrary.org), 15.04.2024.

²⁵ OECD (2023), Pensions at a Glance 2023: OECD and G20 Indicators, OECD Publishing, Paris, 33-35, 678055dd-en.pdf (oecd-ilibrary.org), 15.04.2024.

²⁶ 506 md.96 (4): "İş göremezlik derecesi %25 ve daha yukarı olanlara bu Kanunun 20 nci maddesinin 3 üncü fıkrası uyarınca bağlanacak sürekli kısmi iş göremezlik gelirinin aylık tutarı bu Kanunun 78 inci maddesi uyarınca tespit olunacak günlük kazanç alt sınırının 30 katının %70'inden az olamaz."

aralıklarla artırılarak 10.000 TL'ye kadar çıkarılmıştır. Yine gelir/aylık artışları bazı dönemlerde 55'inci madde hükmü yerine geçici maddelerle (5510 gç.md.26/34/65/67/92/97/102) yapılmış olup, kanunda yer alan hesaplama kuralları (gelir/aylık hesaplama parametreleri) dikkate alınmadan belirlenen bu artış oranlarının prime dayalı sistem ile bağdaşmadığı görülmektedir. Özellikle ek madde 19 uygulaması ve artışların oransal değil de seyranen yapılmasının sisteme katkısı fazla olan sigortalılar aleyhine olduğu açıktır.

Bu nedenle 5510 sayılı Kanun'da düzenlenen aylık hesaplama sistemi ve alt sınır aylık hesap kurallarının asgari geçim düzeyini koruyacak şekilde değiştirilmesi, gelir/aylık artışlarına ilişkin kuralın ise sigortalılar arasında eşitsizliğe yol açmaması için geçici maddeler ile düzenlenmemesi ve yüksek enflasyon dönemlerinde tüm emeklilerin refahının korunmasını sağlayan bir düzenleme ile yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.

AKADEMİK SOSYAL GÜVENLİK PLATFORMU